

UDK: 378.147:811.512.133:004.738.5

MUSTAQIL TA’LIMDA YOZMA NUTQ KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING VIKI MODEL

Umarova Gulmira Abduganiyevna

O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti Ingliz tili 2-fakulteti Ingliz tili nazariy aspektlari-2
kafedrası o‘qituvchisi

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23771297>

Annotatsiya. Maqolada mustaqil ta’lim sharoitida filolog talabalarning yozma nutq kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiluvchi Viki modeli yoritilgan. Mazkur modelning matn yaratish, tahrirlash, o‘zaro baholash, refleksiya va yakuniy yozma mahsulotni takomillashtirish bosqichlari asoslab berilgan. Shuningdek, Viki texnologiyasi orqali talabalarning mustaqil ishlash faolligi, akademik yozuv madaniyati, matn ustida ishlash ko‘nikmalari va refleksiv yondashuvini rivojlantirish imkoniyatlari tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: mustaqil ta’lim, yozma nutq kompetensiyasi, Viki modeli, filologik ta’lim, akademik yozuv, matn yaratish, tahrir, o‘zaro baholash, refleksiya.

Аннотация. В статье раскрывается вики-модель развития письменной речевой компетенции студентов-филологов в условиях самостоятельного обучения. Обоснованы основные этапы данной модели: создание текста, редактирование, взаимное оценивание, рефлексия и совершенствование итогового письменного продукта. Также проанализированы возможности вики-технологии в повышении самостоятельной учебной активности студентов, развитии культуры академического письма, навыков работы с текстом и рефлексивного подхода.

Ключевые слова: самостоятельное обучение, письменная речевая компетенция, вики-модель, филологическое образование, академическое письмо, создание текста, редактирование, взаимное оценивание, рефлексия.

Annotation. The article presents a wiki model for developing philology students’ written speech competence in independent learning. The main stages of the model are substantiated, including text creation, editing, peer assessment, reflection and improvement of the final written product. The article also analyzes the potential of wiki technology in enhancing students’ independent learning activity, academic writing culture, text-processing skills and reflective approach.

Keywords: independent learning, written speech competence, wiki model, philological education, academic writing, text creation, editing, peer assessment, reflection.

Zamonaviy oliy ta’lim tizimida filolog mutaxassislarni tayyorlash jarayoni yangi mazmun va sifat bosqichiga ko‘tarilmoqda. Globallashuv, raqamli axborot oqimining tezlashuvi, ilmiy va kasbiy kommunikatsiyaning elektron muhitga ko‘chishi filolog talabalardan nafaqat til va adabiyotga oid nazariy bilimlarni, balki matn yaratish, matnni tahlil qilish, tahrirlash, qayta ishlash, manbalar bilan ishlash, akademik va kasbiy muloqotda yozma ravishda ishtirok etish kompetensiyalarini ham talab

etmoqda. Filologik ta’limning asosiy vazifalaridan biri talabalarda yozma nutq madaniyatini, ilmiy-uslubiy tafakkurni, dalillash ko‘nikmasini, uslubiy sezgirlikni va matn qurish malakasini shakllantirishdan iborat. Shu nuqtayi nazardan yozma nutq amaliyoti filolog talabaning kasbiy tayyorgarligida tayanch o‘rin tutadi.

Mavzuning dolzarbligi mamlakatimizda ta’lim jarayonini raqamlashtirish, yoshlarning mustaqil bilim olishi, xorijiy tillar va zamonaviy texnologiyalarni chuqur egallashiga qaratilayotgan davlat siyosati bilan bevosita bog‘liqdir. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev yoshlar bilan muloqotida: “Biz buni sizlarga – bilimli yoshlarga ishonib qilyapmiz. Buning uchun har daqiqangiz kelajagingiz uchun xizmat qilsin, do‘stingiz kitob bo‘lsin. Biror bilimni chuqur egallash va to‘g‘ri yo‘lni topish uchun insonga diqqat, sabr-toqat, ishtiyoq kerak. Mana shu ishtiyoqingiz so‘nmasin”, — deya ta’kidlagan [1]. Mazkur fikr mustaqil ta’lim jarayonida talabalarning o‘z ustida ishlashi, kitob va manba bilan muntazam ishlashi, bilimni chuqur egallashi hamda zamonaviy raqamli vositalardan maqsadli foydalanishi zarurligini ko‘rsatadi. Filolog talabalarning yozma nutqini rivojlantirish ham aynan shu intellektual jarayonlar — o‘qish, izlanish, fikrni yozma ifodalash, matnni qayta ishlash va tahliliy yondashuv bilan chambarchas bog‘liqdir.

Prezident nutqida “Muhammad al-Xorazmiy vorislari” loyihasi doirasida o‘quvchilarga raqamli texnologiyalar va xorijiy tillar chuqur o‘rgatilishi qayd etilgani ham mavzuning amaliy ahamiyatini kuchaytiradi [1]. Chunki Viki texnologiyasi filolog talabalar uchun raqamli muhitda yozma nutq amaliyotini tashkil etish, matn yaratish, uni bosqichma-bosqich tahrirlash, guruhdoshlar bilan hamkorlikda ishlash, o‘zaro baholash va refleksiya qilish imkonini beradi. Shunday ekan, mustaqil ta’limda Viki texnologiyasidan foydalanish filologik ta’lim mazmunini raqamli pedagogika talablari bilan uyg‘unlashtirishning muhim metodik yo‘nalishidir.

Yozma nutq og‘zaki nutqqa nisbatan murakkabroq psixolingvistik va metodik jarayon hisoblanadi. Og‘zaki nutqda fikr bevosita vaziyat, mimika, intonatsiya, imo-ishora va suhbatdosh bilan jonli aloqa orqali qo‘llab-quvvatlansa, yozma nutqda fikr faqat til birliklari, mantiqiy tuzilma, kompozitsiya, uslub, punktuatsiya va matnning ichki izchilligi orqali ifodalanadi. Shuning uchun yozma nutqni rivojlantirish talabalardan yuqori darajadagi rejalashtirish, mantiqiy fikrlash, grammatik aniqlik, leksik boylik, uslubiy moslik, tahrir madaniyati va refleksiv yondashuvni talab etadi. Markova tomonidan Viki texnologiyasi asosida yozma nutqni rivojlantirishda leksik-grammatik, orfografik-punktuatsion, stilistik, strukturaviy, mazmuniy va sotsiokultural komponentlarning o‘zaro bog‘liqligi alohida ta’kidlangan [2].

Oliy ta’limda mustaqil ta’limning roli ortib borayotgani yozma nutq amaliyotini tashkil etishda ham yangi yondashuvlarni talab qilmoqda. Mustaqil ta’lim faqat auditoriyadan tashqarida bajariladigan uy vazifalari majmui emas, balki talabaning o‘z bilish faoliyatini rejalashtirishi, axborot izlash, tanlash, qayta ishlash, natijani yozma shaklda ifodalash, o‘z ishini baholash va takomillashtirish jarayonidir. Yozma nutq ko‘nikmasi aynan mustaqil mashq, muntazam yozish, tahrirlash, xatolar ustida ishlash, manbalarni tahlil qilish va o‘z fikrini qayta shakllantirish orqali rivojlanadi. Shu sababli mustaqil ta’limni yozma nutq amaliyoti bilan uzviy bog‘lash filologik ta’lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi [2; 3].

An’anaviy ta’lim amaliyotida talabalarga yozma topshiriqlar beriladi, ular referat, esse, taqriz, konspekt yoki maqola shaklida bajariladi va ko‘pincha yakuniy mahsulot sifatida baholanadi. Bunday yondashuvda yozma matn yaratish jarayonining ichki bosqichlari yetarlicha kuzatilmaydi. Talaba mavzuni qanday tanlagani, manbalarni qanday saralagani, dastlabki qoralamani qanday yozgani, matnni necha marta tahrirlagani, qaysi fikrlarni o‘zgartirgani va o‘z xatolarini qanday anglagani ko‘pincha o‘qituvchi nazaridan chetda qoladi. Natijada yozma nutq amaliyoti jarayondan ko‘ra mahsulotga yo‘naltirilgan faoliyatga aylanib qoladi. Viki texnologiyasi esa yozma nutqni aynan jarayon sifatida tashkil etish imkonini beradi [2; 5].

Viki texnologiyasi Web 2.0 texnologiyalari tizimiga mansub bo‘lib, foydalanuvchilarga onlayn muhitda matn yaratish, tahrirlash, to‘ldirish, izoh berish, sahifalararo havolalar hosil qilish va kiritilgan o‘zgarishlar tarixini kuzatish imkonini beruvchi raqamli vositadir. Uning asosiy afzalligi shundaki, matn bir marta yozilib topshiriladigan yopiq mahsulot emas, balki doimiy takomillashadigan, qayta ko‘rib chiqiladigan va hamkorlikda rivojlantiriladigan ochiq o‘quv materialiga aylanadi. Sysoev va Evstigneev Viki texnologiyasini chet tilini o‘qitishda Web 2.0 servislarining muhim ko‘rinishi sifatida baholab, uning kommunikativ, hamkorlikka yo‘naltirilgan va ijodiy imkoniyatlarini alohida ko‘rsatadilar [3]. Sysoev Viki texnologiyasining chet til ta’limidagi metodik imkoniyatlarini o‘rganar ekan, uning o‘quvchi va talabalarni hamkorlikdagi matn yaratish jarayoniga jalb etishdagi ahamiyatini asoslaydi [4].

Filolog talabalarning yozma nutq amaliyotini Viki texnologiyasi asosida rivojlantirishda metodik yondashuvning asosiy maqsadi talabalarda mustaqil, izchil, ilmiy asoslangan, uslubiy jihatdan to‘g‘ri va kommunikativ maqsadga mos yozma matn yaratish kompetensiyasini shakllantirishdan iborat. Ushbu maqsad bir necha vazifalar orqali amalga oshiriladi. Avvalo, talabalarda yozma nutqning nazariy asoslari, matn tuzilishi, uslubiy me‘yorlar, akademik yozuv talablari va manbalar bilan ishlash madaniyati haqida bilim shakllantiriladi. Keyin ular Viki muhitida yozma topshiriqlarni mustaqil bajarish, qoralama yaratish, o‘zaro tahrir qilish, fikr-mulohaza berish va yakuniy matn tayyorlash jarayoniga jalb etiladi. Yakunda esa talabalarning yozma nutqidagi o‘shish, refleksiv ko‘nikmalari va akademik mas’uliyati baholanadi [2; 6].

Viki texnologiyasi asosida yozma nutqni rivojlantirish metodikasi kompetensiyaviy, kommunikativ, faoliyatga yo‘naltirilgan, konstruktivistik va refleksiv yondashuvlarga tayanadi. Kompetensiyaviy yondashuvda asosiy e’tibor talabaning bilimi emas, balki bilimni real yozma faoliyatda qo‘llay olishiga qaratiladi. Kommunikativ yondashuv yozma nutqni muayyan auditoriyaga yo‘naltirilgan muloqot shakli sifatida ko‘radi. Faoliyatga yo‘naltirilgan yondashuvda talaba matn yaratish jarayonining faol subyekti sifatida ishtirok etadi. Konstruktivistik yondashuvga ko‘ra, bilim tayyor holda berilmaydi, balki talaba tomonidan hamkorlik, tajriba, muhokama va tahrir jarayonida quriladi. Refleksiv yondashuv esa talabaning o‘z yozma faoliyatini anglash, baholash va takomillashtirish qobiliyatini rivojlantiradi [5; 6; 7].

Mustaqil ta’limda Viki texnologiyasidan foydalanishning metodik modeli bir necha o‘zaro bog‘liq komponentlar asosida tashkil etiladi. Ushbu modelda talabaning yozma nutq faoliyati faqat

yakuniy matn natijasi bilan emas, balki matn yaratish, tahrirlash, o‘zaro fikr bildirish, refleksiya qilish va o‘z faoliyatini baholash jarayonlari bilan birgalikda qaraladi(1-jadvalga qarang).

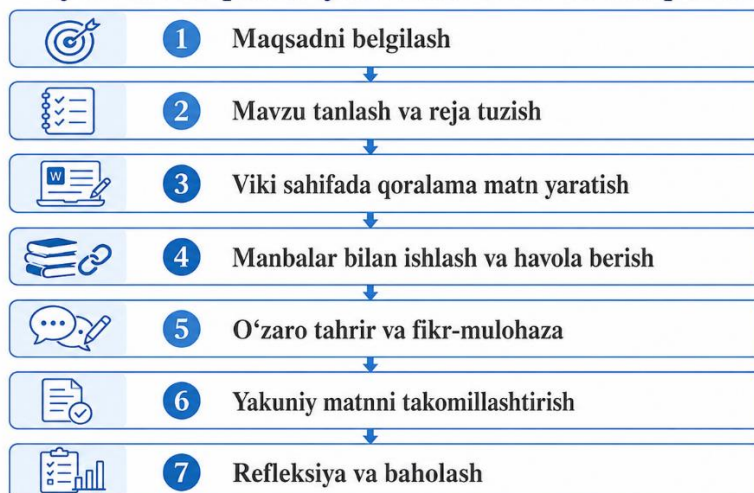
Mustaqil ta’limda filolog talabalarining yozma nutq amaliyotini Viki texnologiyasi asosida rivojlantirish modeli

	1 Maqsadli komponent	Mazmuni: Yozma nutq kompetensiyasini rivojlantirish	Talaba faoliyati: Maqsadni anglaydi, mazvu tanlaydi	Kutiladigan natija: Ongli yozma faoliyat shakllanadi
	2 Motivatsion komponent	Mazmuni: Yozma nutqqa qiziqish va raqamli tayyorgarlik	Talaba faoliyati: Viki muhitida ishlashga kirishadi	Kutiladigan natija: Mustaqil yozishga motivatsiya ortadi
	3 Mazmuniy komponent	Mazmuni: Filologik mavzular, akademik yozuv, matn tahlili	Talaba faoliyati: Axborot to‘playdi, reja tuzadi, qoralama yozadi	Kutiladigan natija: Ilmiy va o‘quv matn yaratish ko‘nikmasi rivojlanadi
	4 Texnologik komponent	Mazmuni: Viki sahifa yaratish, matn joylash, tahrirlash	Talaba faoliyati: Matnni joylaydi, tahrir qiladi, havola beradi	Kutiladigan natija: Raqamli yozma nutq amaliyoti shakllanadi
	5 Hamkorlik komponenti	Mazmuni: O‘zaro baholash, guruhli tahrir, fikr almashish	Talaba faoliyati: Guruhdoshlar matniga izoh va taklif bildiradi	Kutiladigan natija: Tahrir, tanqidiy fikrlash va kommunikativ kompetensiya rivojlanadi
	6 Refleksiv komponent	Mazmuni: O‘z faoliyatini tahlil qilish va baholash	Talaba faoliyati: O‘zgarishlarni tahlil qiladi, refleksiya yozadi	Kutiladigan natija: Talaba o‘z yozma rivojlanishini anglaydi
	7 Baholash komponenti	Mazmuni: Jarayon va natijani baholash	Talaba faoliyati: Yakuniy matn, tahrirlar va izohlar asosida baholanadi	Kutiladigan natija: Yozma nutq rivojlanish darajasi aniqlanadi

1-jadval. “Mustaqil ta’limda filolog talabalarining yozma nutq amaliyotini Viki texnologiyasi asosida rivojlantirish modeli”

Mazkur model mustaqil ta’limda Viki texnologiyasidan foydalanish jarayonini maqsadli, mazmuniy, texnologik, hamkorlik, refleksiv va baholash komponentlari asosida tashkil etishga xizmat qiladi. Modelning afzalligi shundaki, unda talaba yozma nutqning barcha bosqichlarida faol ishtirok etadi: mavzuni tanlaydi, reja tuzadi, qoralama yaratadi, manbalar bilan ishlaydi, guruhdoshlari fikri asosida matnni takomillashtiradi va yakunda o‘z faoliyatini tahlil qiladi.

Mustaqil ta’limda Viki texnologiyasi asosida yozma nutq amaliyotini tashkil etish bosqichlari

1-rasm. Mustaqil ta’limda Viki texnologiyasi asosida yozma nutq amaliyotini tashkil etish bosqichlari

Ushbu bosqichlar filolog talabalarning yozma nutqini rivojlantirishda jarayonli yondashuvni ta’minlaydi. Bunda yozma ish bir martalik topshiriq sifatida emas, balki rejalashtirish, yozish, tahrirlash, fikr almashish va qayta ishlash orqali takomillashib boradigan o‘quv faoliyati sifatida qaraladi. Natijada talabalarda nafaqat yozma nutq ko‘nikmalari, balki akademik halollik, tanqidiy fikrlash, raqamli savodxonlik, hamkorlik va refleksiv baholash kompetensiyalari ham shakllanadi (1-rasmga qarang).

Mazkur bosqichlarning izchil amalga oshirilishi talabaning yozma nutqini reproduktiv faoliyatdan ijodiy va tadqiqotchilik faoliyatiga olib chiqadi. Dastlab talaba qisqa matn, annotatsiya yoki terminologik izoh yozsa, keyingi bosqichlarda ilmiy sharh, esse, taqriz, Viki maqola yoki guruhli loyiha tayyorlashga o‘tadi. Bu esa mustaqil ta’limni oddiy uy vazifasi emas, balki yozma nutqni rivojlantiruvchi boshqariladigan raqamli-metodik jarayonga aylantiradi [2; 5; 11].

Viki texnologiyasi asosida mustaqil ta’lim topshiriqlari tizimi bosqichma-bosqich murakkablashib borishi kerak. Dastlabki bosqichda reproduktiv va yarim reproduktiv topshiriqlar beriladi. Bular atamalarga izoh yozish, matn asosida qisqa konspekt tuzish, ilmiy maqolaga annotatsiya yozish, o‘qilgan matndan asosiy g‘oyalarni ajratish kabi mashqlardir. Keyingi bosqichda analitik topshiriqlar qo‘llaniladi. Masalan, ikki muallif qarashlarini taqqoslash, badiiy matnning til xususiyatlarini tahlil qilish, ilmiy maqolaning kompozitsion tuzilishini baholash, publitsistik matndagi baholovchi birliklarni aniqlash kabi topshiriqlar talabadan mustaqil fikrlashni talab qiladi. Yakuniy bosqichda ijodiy-tadqiqotchilik topshiriqlari beriladi. Bunda talabalar Viki maqola, kichik ilmiy sharh, muammoli esse, taqriz, elektron glossariy yoki guruhli Viki loyiha tayyorlashlari mumkin [2; 5; 12].

Mustaqil ta’limda Viki asosidagi yozma topshiriqlar individual, juftlik va guruh shaklida tashkil etilishi mumkin. Individual topshiriqlar talabaning shaxsiy yozma nutq darajasini aniqlash va rivojlantirishga xizmat qiladi. Juftlikdagi topshiriqlar o‘zaro tahrir va fikr almashish madaniyatini shakllantiradi. Guruhli topshiriqlar esa hamkorlikda yozish, rollarni taqsimlash, umumiy matn uslubini bir xilda saqlash, mualliflararo kelishuvga erishish va yakuniy mahsulot uchun jamoaviy mas’uliyatni rivojlantiradi. Masalan, guruhli Viki loyiha doirasida bir talaba kirish qismini, ikkinchisi nazariy tushunchalarni, uchinchisi adabiyotlar sharhini, to‘rtinchisi misollar tahlilini, beshinchisi xulosa va manbalar ro‘yxatini tayyorlashi mumkin. Biroq yakuniy bosqichda barcha talabalar matnni umumiy uslub va mantiq nuqtayi nazaridan qayta ko‘rib chiqishlari kerak [5; 6].

Viki texnologiyasi asosida mustaqil ta’limni tashkil etishda o‘qituvchining roli tubdan o‘zgaradi. O‘qituvchi tayyor bilim beruvchi asosiy manba emas, balki metodik yo‘naltiruvchi, maslahatchi, moderator, baholovchi va refleksiya tashkilotchisi sifatida faoliyat yuritadi. U talabalar uchun aniq vazifa qo‘yadi, ish bosqichlarini belgilaydi, mezonlarni tushuntiradi, jarayonni kuzatadi, zarur vaqtda yo‘naltiruvchi savollar beradi, noto‘g‘ri yo‘nalishga ketayotgan ishlarni to‘g‘rilaydi va yakuniy baholashni amalga oshiradi. O‘qituvchi har bir matnni to‘liq qayta yozib bermasligi kerak,

chunki bu talabani mustaqilligini pasaytiradi. Aksincha, u talabani o‘z xatosini topishga, fikrini aniqlashtirishga va mustaqil tahrir qilishga undashi lozim [2; 6].

Talabani roli ham faol va mas‘uliyatli bo‘lishi kerak. U Viki muhitida mavzu tanlaydi, reja tuzadi, manbalarni izlaydi, matn yaratadi, guruhdoshlar fikrini qabul qiladi, boshqa matnlarga izoh beradi, o‘z matnini qayta ishlaydi va yakuniy refleksiya yozadi. Bu jarayonda talaba yozuvchi, tahrirchi, tadqiqotchi, baholovchi va refleksiv subyekt vazifalarini bajaradi. Aynan shu ko‘p funksiyali faoliyat filolog talabani kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi [7; 8].

Viki texnologiyasi asosida yozma nutq amaliyotini baholashda yakuniy matn bilan birga jarayonni ham hisobga olish zarur. Baholash mezonlari bir necha guruhga ajratilishi mumkin. Birinchi guruh mazmuniy mezonlar bo‘lib, mavzuning ochilishi, ilmiy asoslanganlik, dalillar yetarliligi, mustaqil fikr mavjudligi va xulosalarning asoslanganligi bilan bog‘liq. Ikkinchi guruh kompozitsion mezonlar bo‘lib, matnning kirish, asosiy qism va xulosa jihatdan to‘g‘ri qurilishi, abzaslar o‘rtasidagi mantiqiy bog‘lanish, fikrlar ketma-ketligi va umumiy yaxlitlikni o‘z ichiga oladi. Uchinchi guruh til va uslub mezonlari bo‘lib, grammatik to‘g‘rilik, leksik aniqlik, terminlardan o‘rinli foydalanish, ilmiy uslubga rioya qilish, imlo va punktuatsiya me‘yorlariga amal qilishni qamrab oladi. To‘rtinchi guruh akademik mezonlar bo‘lib, manbalar bilan ishlash, iqtibos keltirish, havola berish, plagiatdan saqlanish va adabiyotlar ro‘yxatini rasmiylashtirishni nazarda tutadi. Beshinchi guruh faoliyat mezonlari bo‘lib, talabani Viki muhitidagi faolligi, tahrirlar sifati, o‘zaro izohlar mazmuni, guruh ishida ishtiroki va refleksiyasini baholaydi [2; 5; 11].

Viki texnologiyasi asosida mustaqil ta‘limni tashkil etishning samaradorligi bir qancha pedagogik shartlarga bog‘liq. Birinchi shart — aniq metodik maqsadning mavjudligi. Agar Viki faqat texnik yangilik sifatida qo‘llansa, u kutilgan natijani bermaydi. Ikkinchi shart — topshiriqlarning bosqichli va izchil tuzilishi. Talabalar darhol murakkab ilmiy maqola yozishga jalb qilinmasligi, balki qisqa va sodda yozma mashqlardan murakkab tahliliy topshiriqlarga o‘tishi kerak. Uchinchi shart — baholash mezonlarining oldindan ma‘lum qilinishi. Talaba nimaga qarab baholanishini bilsa, o‘z faoliyatini ongli tashkil etadi. To‘rtinchi shart — muntazam fikr-mulohaza. O‘qituvchi va guruhdoshlar tomonidan beriladigan izohlar talabani yozma nutqini rivojlantirishda muhim omildir. Beshinchi shart — akademik halollik va raqamli etikaga rioya qilish. Talabalar manbadan foydalanish, iqtibos keltirish, mualliflik huquqi va plagiat masalalarini yaxshi tushunishlari zarur [6; 11; 12].

Viki texnologiyasi asosidagi mustaqil ta‘lim filolog talabalarda bir nechta muhim kompetensiyalarni rivojlantiradi. Avvalo, yozma nutq kompetensiyasi shakllanadi. Talaba fikrni yozma shaklda aniq, izchil va uslubiy jihatdan to‘g‘ri ifodalashni o‘rganadi. Ikkinchidan, akademik yozuv kompetensiyasi rivojlanadi. Talaba ilmiy manbalar bilan ishlash, iqtibos keltirish, adabiyotlar ro‘yxatini tuzish va ilmiy uslubga rioya qilish malakasiga ega bo‘ladi. Uchinchidan, tahrir kompetensiyasi shakllanadi. Talaba o‘zining va boshqalarning matnini tahlil qiladi, xatolarni aniqlaydi, uslubiy va mantiqiy kamchiliklarni tuzatadi. To‘rtinchidan, raqamli savodxonlik rivojlanadi. Talaba onlayn platformada ishlash, elektron matn yaratish, havola berish, raqamli resurslardan foydalanish ko‘nikmalarini egallaydi. Beshinchidan, kommunikativ va hamkorlik kompetensiyasi rivojlanadi. Talaba guruhda fikr almashadi, izoh beradi, fikrlarni qabul qiladi va

umumiy natija uchun mas’uliyatni his qiladi. Oltinchidan, refleksiv kompetensiya shakllanadi. Talaba o‘z faoliyatini baholash, xatolaridan xulosa chiqarish va keyingi rivojlanish yo‘nalishini belgilashni o‘rganadi [7; 8; 10].

Shu bilan birga, Viki texnologiyasidan foydalanishda ayrim muammolar ham yuzaga kelishi mumkin. Eng avvalo, texnik infratuzilma bilan bog‘liq muammolar kuzatiladi. Internet sifati, qurilmalarning yetariligi, platformaga kirish imkoniyati va talabalar raqamli savodxonligi turlicha bo‘lishi mumkin. Bunday holatda o‘qituvchi dastlab texnik ko‘rsatmalar, qisqa video yo‘riqnoma, namunaviy sahifa va yordamchi materiallar tayyorlashi zarur. Ikkinchi muammo talabalarning hamkorlikda ishlashga tayyor emasligi bilan bog‘liq. Ba’zi talabalar o‘z matniga boshqalarning aralashuvini salbiy qabul qilishi, boshqalarning ishiga fikr bildirishdan tortinishi yoki guruhli ishda passiv bo‘lishi mumkin. Buni bartaraf etish uchun o‘zaro baholash etikasi, konstruktiv tanqid madaniyati va jamoaviy mas’uliyat bo‘yicha maxsus tushuntirish ishlari olib borilishi kerak [6; 9].

Uchinchi muammo individual hissaning teng bo‘lmasligi bilan bog‘liq. Guruhli Viki loyihalarda ayrim talabalar faol yozadi, boshqalari esa juda kam ishtirok etadi. Viki texnologiyasining tahrir tarixi bu muammoni aniqlash imkonini beradi. O‘qituvchi har bir talabaning sahifadagi real hissasini, tahrirlar soni va sifatini, izohlar mazmunini alohida baholashi kerak. To‘rtinchi muammo plagiat va tayyor matnlardan foydalanish bilan bog‘liq. Talabalar internetdan tayyor matnni ko‘chirib joylashtirishi yoki sun‘iy intellekt vositalaridan nazoratsiz foydalanishi mumkin. Buni oldini olish uchun mavzularni muammoli va tahliliy xarakterda berish, talabadan refleksiv izoh talab qilish, manbalarni majburiy ko‘rsatish va matnning tahrir tarixini nazorat qilish zarur [9; 11].

Viki texnologiyasi asosida mustaqil ta’limni samarali tashkil etish uchun har bir Viki topshirig‘i aniq didaktik maqsadga ega bo‘lishi kerak. Masalan, bir topshiriq terminologik aniqlikni, ikkinchisi kompozitsion izchillikni, uchinchisi manbalar bilan ishlashni, to‘rtinchisi tahrir madaniyatini rivojlantirishga yo‘naltirilishi mumkin. Viki topshiriqlari muntazam va tizimli bo‘lishi zarur, chunki bir martalik Viki loyiha yozma nutq rivojiga kuchli ta’sir ko‘rsatmaydi. U semestr davomida bosqichma-bosqich tashkil etilgandagina samarali natija beradi. Shuningdek, talabalar uchun namunaviy matnlar va tahrir namunalari ko‘rsatilishi, har bir topshiriqdan so‘ng qisqa refleksiya yozish majburiy bo‘lishi, mustaqil ta’limda yozilgan matnlar esa amaliy mashg‘ulotlarda muhokama qilinishi va umumlashtirilishi lozim [2; 5; 11].

Filolog talabalarning yozma nutq amaliyotini Viki texnologiyasi asosida rivojlantirish milliy ta’lim tizimi uchun ham dolzarbdir. O‘zbekiston oliy ta’limida kredit-modul tizimining joriy etilishi, mustaqil ta’lim ulushining ortishi, raqamli ta’lim platformalaridan foydalanish zarurati va filolog mutaxassislarni zamonaviy kasbiy faoliyatga tayyorlash talabi ushbu metodikaning ahamiyatini kuchaytiradi. Filologiya yo‘nalishidagi talabalar ko‘pincha nazariy bilimlarga ega bo‘lsalar-da, yozma fikrni ilmiy, mantiqiy va dalillangan tarzda ifodalashda qiynaladilar. Viki texnologiyasi ushbu muammoni hal etishda samarali vosita bo‘lishi mumkin, chunki u talabaning yozma faoliyatini takroriy mashq, hamkorlik, tahrir va refleksiya asosida tashkil etadi [1; 2; 8].

Xulosa qilib aytganda, mustaqil ta’limda filolog talabalarning yozma nutq amaliyotini Viki texnologiyasi asosida rivojlantirish zamonaviy filologik ta’limning muhim metodik yo‘nalishlaridan

biridir. Viki texnologiyasi yozma nutqni faqat yakuniy matn sifatida emas, balki rejalashtirish, yozish, tahrirlash, muhokama qilish, takomillashtirish va refleksiya qilishdan iborat murakkab jarayon sifatida tashkil etish imkonini beradi. Ushbu texnologiya talabalarda yozma nutq kompetensiyasi, akademik yozuv madaniyati, matn tahriri, tanqidiy fikrlash, raqamli savodxonlik, hamkorlik va mustaqil o‘qish ko‘nikmalarini kompleks rivojlantiradi. Buning uchun Viki texnologiyasidan foydalanish aniq metodik maqsad, bosqichli topshiriqlar tizimi, o‘zaro baholash madaniyati, muntazam fikr-mulohaza, akademik halollik va refleksiv yondashuv bilan uyg‘unlashtirilishi lozim. Shundagina mustaqil ta’lim filolog talabalarining yozma nutqini rivojlantirishda real samaradorlik beradigan, boshqariladigan va natijasi ko‘rinadigan pedagogik jarayonga aylanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Samarqandda yoshlar bilan muloqoti. 2026-yil 18-mart. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti. URL: <https://president.uz/oz/lists/view/9020>
2. Маркова Ю. Ю. Методика развития умений письменной речи студентов на основе вики-технологии: английский язык, языковой вуз: дисс. ... канд. пед. наук. Тамбов, 2011.
3. Сысоев П. В., Евстигнеев М. Н. Технологии Web 2.0: социальный сервис «Вики» в обучении иностранному языку // Иностранные языки в школе. 2009.
4. Сысоев П. В. Вики-технология в обучении иностранному языку // Язык и культура. 2013.
5. Титова С. В., Харламенко И. В. Вики-проект в обучении иностранному языку. Москва: МГУ, 2012.
6. Li X., Chu S. K. W., Ki W. W., Woo M. M. Using a wiki-based collaborative process writing pedagogy to facilitate collaborative writing among Chinese primary school students // Australasian Journal of Educational Technology. 2012. Vol. 28, No. 1. P. 159–181.
7. Hadjerrouit S. Wiki as a collaborative writing tool in teacher education: Evaluation and suggestions for effective use // Computers in Human Behavior. 2014. Vol. 32. P. 301–312.
8. Rahimi M., Fathi J. Exploring the impact of wiki-mediated collaborative writing on EFL students’ writing performance, writing self-regulation, and writing self-efficacy // Computer Assisted Language Learning. 2022.
9. Judd T., Kennedy G., Cropper S. Using wikis for collaborative learning: Assessing collaboration through contribution // Australasian Journal of Educational Technology. 2010. Vol. 26, No. 3. P. 341–354.
10. Dai J. Exploring the effect of wiki-based writing instruction on writing skills and writing self-efficacy of Chinese EFL learners // Frontiers in Psychology. 2023. Vol. 14.
11. Moodle Documentation. Wiki activity. URL: https://docs.moodle.org/en/Wiki_activity
12. Wiki Education Foundation. Teach with Wikipedia. URL: <https://wikiedu.org/teach-with-wikipedia/>
13. Safarova F. I. Ways of Implementing Wiki Technology in Teaching English // The American Journal of Engineering and Technology. 2021. Vol. 3, No. 4.

14. Boulos M. N. K., Maramba I., Wheeler S. Wikis, blogs and podcasts: A new generation of Web-based tools for virtual collaborative clinical practice and education // BMC Medical Education. 2006. Vol. 6, Article 41.